

GRĘBÓW. Woj. podkarpackie

Kościół Parafialny parafii rzymskokatolickiej p w. Świętego Wojciecha

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I KONSERWATORSKO-BUDOWLANYCH
koniecznych do wykonania, w celu zabezpieczenia obiektu przed postępującą destrukcją.
Obiektu wpisanego do rejestru zabytków: Grębów
- kościół par. pw. św. Wojciecha, pocz. XX, nr rej.: A-530 z 18.04.1991

Kraków rok 2023

opr. Elżbieta Graboś
konserwator dzieł sztuki

mgr ELŻBIETA GRABOŚ
Artysta Plastyk
Konserwator Dzieł Sztuki
ZAKRZÓW 173, Podziemie 32-063

HISTORIA I OPIS OBIEKTU

Wieś Grębów po raz pierwszy wzmiankowana jest w źródłach historycznych w 1375 r. W tym czasie przynależała do parafii w Trześni. Ze względu na dużą odległość do kościoła parafialnego oraz położenie wśród bagien i moczarów, ok. 1515 r. w Grębowie wybudowana została kaplica pw. św. Wojciecha. Dojeżdżał do niej duchowny z Trześni, sprawując nabożeństwa dla miejscowej ludności. Parafia Grębów erygowana została przez bpa B. Maciejowskiego w 1604 r. Pierwszym proboszczem został ks. Jan Potoczny, który rozpoczął budowę kościoła parafialnego. Świątynia poświęcona została w 1636 r., jednak w 1770 r. uległa pożarowi. Drugi drewniany kościół istniał do 1920 r., kiedy to został rozebrany ze względu na to, iż nabożeństwa przeniosły się do nowego, murowanego budynku sakralnego. Kościół parafialny pw. św. Wojciecha BM wzniesiony został staraniem właściciela Grębowa Seweryna Mieczysława Korab Dolańskiego w latach 1912-1922 (budowę wieży ukończono w 1926 r.). Projekt świątyni sporządzili w 1906 r. znani i cenieni architekci krakowscy Tadeusz Stryjski i Franciszek Mączyński. Pracami kierował ks. Józef Kasprzycki. Uroczystego poświęcenia świątyni dokonał bp K. Fischer w dniu 26 listopada 1922 r. Kościół został gruntownie odrestaurowany w latach 1991-1992 (m.in. wymiana pokrycia dachowego, centralne ogrzewanie, nowe polichromie, konserwacja ołtarzy). Od 2002 r. wznowiono prace konserwatorsko-remontowe (m.in. restauracja organów). Świątynia jest w stylu neogotyckim, murowana z cegły, posiada dwa przedsionki, wieżę zakończoną dachem dwuspadowym. Wnętrze jest trójnawowe. Ołtarz główny z obrazem MB Królowej Pokoju wykonano w latach 40-tych XX w. z drzewa dębowego. W bocznych ołtarzach znajdują się obrazy św. Wojciecha i św. Andrzeja Boboli. Ołtarz w bocznej nawie najprawdopodobniej pochodzi z XVII w. Wykonany jest w stylu barokowym, z obrazami NSPJ i św. Franciszka z Asyżu. Dwudziestodwugłosowe organy pochodzą z 1953 r.

Źródła informacji:

1. [↑ Rejestr zabytków nieruchomości – województwo podkarpackie. Narodowy Instytut Dziedzictwa](#), 13 lipca 2023 [dostęp 2013-02-18].
2. https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_%C5%9Bw_Wojciecha_w_Gr%C4%99bowie
3. <https://diecezjasandomierska.pl/grebow-sw-wojciecha-bim/>

STAN TECHNICZNY BUDYNKU I ZAGROŻENIA.

Pomimo widocznej dużej dbałości o obiekt właścicieli i wykonania wielu działań budowlano-konserwatorskich, istnieją sprawy wymagające uporządkowania, uzupełnienia bądź wymiany w celu stworzenia odpowiednich warunków wilgotnościowych, wentylacyjnych i termicznych właściwych dla przetrwania samego budynku i bezpieczeństwa korzystających z niego ludzi.

Szczególnie ważnym jest stworzenie odpowiednich warunków wilgotnościowych w obrębie ścian i tynków.

Kościół został wybudowany niezwykle starannie, z użyciem dobrej jakości składników, głównie pochodzenia naturalnego: kamienia piaskowca, cegły piasku i wapna. Wszystko wskazuje, iż ściany, w dolnych partiach, posiadają warstwę izolacji poziomej. Zauważa się brak widocznych zmian w tynkach spowodowanych kapilarnym podciąganiem wilgoci.

· Kościół jest użytkowany i wykonywane są naprawy. Niestety, w kilku miejscach obserwuje się:

- uszkodzenia tynków spowodowane wodą opadową dostająca się w obręb wątku ścian i sklepień. Uszkodzenia koncentrują się poniżej rur spustowych prowadzonych z połaci wyższych dachów na niższe. W otoczeniu obserwuje się zamakanie ścian oraz przelewanie nad koszami. Remont dachu przeprowadzono ostatnio w 1988 roku, wymieniając pokrycie z dachówki ceramicznej na blachę aluminiową. Blacha w formie pakietów łączonych systemowo z wyraźnym rąbkiem sprawia wrażenie konstrukcji bardzo elastycznej i trwałej. Niepokoją rynny i rury spustowe wykonane z miedzi i wyprowadzające wodę bezpośrednio na niższe dachy. Miedź jest znaczącym agresorem i nie powinna być łączona z innymi metalami. Zachodzi niebezpieczeństwo, iż w tych partiach warstwa aluminium uległa degradacji.
- pęknięcia konstrukcyjne ścian nad oknami nawy południowej powstały pp. w okresie gdy natężenie ruchu drogowego było w pobliżu obiektu bardzo duże
- łuszczenie się wtórnych powierzchni malarskich, głównie w obrębie ściany północnej nawy i zmiany w obrębie warstw malarskich i tynków wynikające z użycia nieodpowiednich warstw malarskich, powodujących brak wymiany wilgotności, tzw. brak oddychania ścian
- właściwości użytych farby emulsyjnej spowodowały również powstanie bardzo dużego zabrudzenia powierzchni oraz rozwój mikroorganizmów
- pod oknami z przeszkleniami witrażowymi zamontowane są rynienki zbierające wilgotność kondensacyjną, niestety niektóre wykazują brak szczelności i rozlewanie wody po powierzchni ścian
- ogrzewanie w kościele wykonane jest w formie kaloryferów umieszczonych w kanałach, w posadzce. Przy odpowiednim utrzymywaniu czystości jest systemem w pełni akceptowalnym.
- wentylacja wewnętrzna kościoła jest mechanizmem bardzo wymagającym. Istniejąca tutaj jest prawidłowa, lecz może być nie wystarczająca. Wymaga kontroli. Otwory w sklepieniu, okna oraz szczeliny w drzwiach wejściowych. Powinny zapewniać mikrocyrkulacji powietrza.
- instalacje elektryczne są pod stałą kontrolą
- szczelność okien, okna i konserwacja witraży planowane są w do realizacji w kolejnym projekcie

ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

W pierwszej kolejności zaplanowano jako główne prace dotyczące konserwacji polichromii i monochromii kościoła. Towarzyszym im będą prace uzupełniające, które usuną zagrożenia i przyczynią się do trwałości wykonanych prac. Powierzchnie polichromii i monochromii zostaną oczyszczone, odkażone oraz utrwalone i uzupełnione. W obrębie ubytków tynków wykonane zostaną naprawy, a w miejscach uszkodzonych wodą opadową odsolenia dezynfekcje i uzupełnienia. Prace te poprzedzone zostaną przeglądem stanu poszycia dachu oraz jego naprawami lokalnymi. W obrębie widocznych pęknięć konstrukcyjnych murów wykonane zostaną iniekcje spajające. Wskazana jest konsultacja z konstruktorem. Rynnowe zabezpieczenia przed spływaniem wody skraplanej z powietrza na powierzchni szyb, zostaną uszczelnione. Elementy kamienne występujące w obrębie okien, poddane zostaną zabiegom konserwatorskim.

W kolejnych latach planowane są następne prace konserwatorsko-budowlane. Wskazanych, dla dobra całego budynku, byłoby wykonanie prac w obrębie: okien i witraży.

· PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

Prace konserwatorskie dotyczące pęknięć murów:

- wymagają konsultacji z konstruktorem
- pęknięcia wyglądają na ustabilizowane i jeśli nie będą miały charakteru postępującego należy je zabezpieczyć zaprawami spajającymi poprzez iniekcję w rozpojenia. Zaprawy np. firmy Tubag <https://www.sievert.pl/produkty/renowacja-zabytkow/tkv-p-trasowo-wapienna-zaprawa-iniekcyjna>

Prace konserwatorskie dotyczące zapraw:

- oczyszczenie osypujących się i zdegradowanych zapraw tynków w miejscach zaciekania wody opadowej. Dokładne oczyszczenie, aż do lica wątku ceglanego ścian
- osuszenie
- dezynfekcja np. <https://www.sievert.pl/produkty/elewacje/ape-preparat-do-usuwania-porazen-biologicznych>
- odsolenie metodą poprzez migrację do rozszerzonego środowiska
- wykonanie wielowarstwowo uzupełnień zapraw z opracowaniem lica o fakturze takiej samej jak oryginalna, z użyciem zapraw renowacyjnych np: <https://www.sievert.pl/produkty/renowacja-zabytkow/san-o-wta-obrzutka-natryskowa> + <https://www.sievert.pl/produkty/renowacja-zabytkow/san-p-wta-tynk-renowacyjny-podkladowy> + <https://www.sievert.pl/produkty/renowacja-zabytkow/san-d-wta-tynk-renowacyjny> ewentualnie z kolejną bardzo gładką warstwą do filcowania: <https://www.sievert.pl/produkty/elewacje/fp-zaprawa-szpachlowa-do-filcowania>

Prace konserwatorskie dotyczące polichromii (sceny figuralne):

- delikatne oczyszczenie powierzchni
- punktowe usunięcie warstw nieprzepuszczalnych i osypujących się
- wyznaczenie granic zakresu występowania poszczególnych scen
- w wypadku osłabionych struktur mineralnych wykonanie konsolidacji z użyciem preparatu krzemowego np. Syton 30x firmy Kremer
- scalenie kolorystyczne ubytków, zmian i przebarwień farb np. farbami Novalit F firmy Kabe

Prace konserwatorskie dotyczące pasów z dekoracją złotoną i srebrzoną:

- delikatne oczyszczenie powierzchni
- punktowe usunięcie warstw nieprzepuszczalnych i osypujących się
- wyznaczenie granic zakresu występowania poszczególnych pasów
- w wypadku osłabionych struktur mineralnych wykonanie konsolidacji z użyciem preparatu krzemowego np. Syton 30x firmy Kremer
- scalenie kolorystyczne ubytków, zmian i przebarwień farb np. farbami Novalit F firmy Kabe
- uzupełnienie uszkodzonych partii dekoracji pozłotniczych, z wykorzystaniem takiej samej technologii
- zabezpieczenie wszystkich powierzchni pozłotniczych np. preparatem Zaponlak

Prace konserwatorskie dotyczące monochromii:

- oczyszczenie powierzchni z możliwie jak najpełniejszym usunięciem warstw łuszczących się i posiadających charakter powłok uniemożliwiających oddychanie ścian. Metody mechaniczne i chemiczne np. z wykorzystaniem pary wodnej.
- w wypadku osłabionych struktur mineralnych wykonanie konsolidacji z użyciem preparatu krzemowego np. Syton 30x firmy Kremer

- wykonanie nowych polichromii w kolorze nawiązującym do zastanych kompozycji, z wykorzystaniem barwników naturalnych, historycznych farb np. farbami Novalit F firmy Kabe.

Wszystkie warstwy farb polikrzemianowych Novalit F wymagają użycia gruntu Novalit GF powodującego mineralizację podłoża. Tak wykonane warstwy farb umożliwiają pełne oddychanie ścian, nie powodują skraplania się wody na powierzchni i rozwoju mikroorganizmów. Użyte farby naturalne nie zmieniają koloru w czasie.

Prace konserwatorskie dotyczące elementów kamiennych:

- oczyszczenie powierzchni mechaniczne i chemiczne np. z wykorzystaniem pary wodnej
- dezynfekcja np. <https://www.sievert.pl/produkty/elewacje/ape-preparat-do-usuwania-porazen-biologicznych>
- odsolenie metodą poprzez migrację do rozszerzonego środowiska
- w miejscach osłabionych struktur wykonanie punktowe konsolidacji z użyciem preparatu krzemowego np: Syton 30x firmy Kremer
- uzupełnienie ubytków kamienia np: zaprawy dedykowane do uzupełnień piaskowca firmy Remmers

Prace konserwatorsko-budowlane konieczne do wykonania przed rozpoczęciem prac wewnątrz kościoła:

dach i orynnowanie

- konieczna jest kontrola stanu całego poszycia dachu,
- sprawdzenie przepustowości rur oraz koszy i rynien
- w wypadku stwierdzenia degradacji aluminiowej blachy w okolicach rur miedzianych zaleca się, po wcześniejszych uzupełnieniach, wykonanie dodatkowych rur które sprowadzałyby wodę z wyższych rur do znajdujących się poniżej, i położenie ich na powierzchni połaci niższych. Zabieg miałby na celu odizolowanie wody z jonami miedzi od powłok aluminiowych. (woda cieknąca po aluminium nie oddziałuje na miedź).

wentylacja wnętrza kościoła

- górna część, odprowadzająca wilgotne powietrze jest oryginalna w formie oculusów w sklepieniu wymaga udrożnienia i utrzymania w odpowiedniej kondycji
- doprowadzanie powietrza od dołu, pierwotnie, zapewne odbywało się poprzez nieszczelne drzwi, dziś wymaga uzupełnienia

okna i rynienki przy oknach

- obecnie koniecznym jest uszczelnienie istniejących rynienek zbierających skraplającą się wodę na powierzchni szyb, a pochodzącą z wilgoci kondensacyjnej; naprawy należy wykonać metodami trwałymi np poprzez lutowanie (sylikon w tych warunkach może mieć krótką trwałość).